

УДК 371.4 (477)

DOI <https://doi.org/10.32840/1992-5786.2020.71-1.16>

С. М. Бойко

кандидат філософських наук,
завідувач сектору авторського педагогічного новаторства
відділу інноваційної діяльності та дослідно-експериментальної роботи
Державної наукової установи «Інститут модернізації змісту освіти»,
старший науковий співробітник відділу освітніх технологій та популяризації українознавства
Науково-дослідного інституту українознавства

Г. Е. Самойленко

методист вищої категорії сектору експериментальної педагогіки
відділу інноваційної діяльності та дослідно-експериментальної роботи
Державної наукової установи «Інститут модернізації змісту освіти»

ВИХОВАННЯ ГРОМАДЯН-ПАТРІОТІВ УКРАЇНИ НА ДНІПРОПЕТРОВЩИНІ: РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДНО-ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНОЇ РОБОТИ В ЗАКЛАДАХ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ ЗА 2015–2020 РОКИ

У статті здійснено аналіз ефективності проведення дослідно-експериментальної роботи всеукраїнського рівня з національно-патріотичного, військово-патріотичного та громадянського виховання дітей і учнівської молоді у закладах загальної середньої освіти міста Дніпра, яка реалізується з 2015 по 2020 роки під науковим керівництвом І. Беха, директора Інституту проблем виховання Національної академії педагогічних наук України, дійсного члена Національної академії педагогічних наук України, доктора психологічних наук, професора, та за сприяння координаторів з Державної наукової установи «Інститут модернізації змісту освіти», які надають науково-методичний та організаційно-технологічний супровід.

Звернено увагу на те, що Дніпропетровщина посідає друге місце після Києва в рейтингу найактивніших областей України, в яких здійснюються різноманітні експерименти всеукраїнського рівня в освітньому процесі.

Розкрито, що в Україні станом на 1 лютого 2020 р. Державна наукова установа «Інститут модернізації змісту освіти» здійснює координацію 17 експериментів усеукраїнського рівня з національно-патріотичного, військово-патріотичного та громадянського виховання дітей і учнівської молоді, серед яких 11 реалізуються в місті Дніпро.

Метою експериментів є розроблення та експериментальна перевірка ефективності створеної системи національно-патріотичного, військово-патріотичного і громадянського виховання дітей та учнівської молоді в умовах закладів загальної середньої освіти України.

З'ясовано, що важливим складником системи національно-патріотичного, військово-патріотичного і громадянського виховання дітей і учнівської молоді є активна взаємодія всіх учасників освітнього процесу – педагогічних колективів закладів освіти, учнів, батьків учнів, громади, районної та міської ради, департаментів (управлінь) освіти і науки обласних, Київської міської державних адміністрацій, обласних інститутів післядипломної освіти педагогічних працівників та інших науково-дослідних установ та інститутів, які дають змогу успішно реалізувати поставлені завдання та виховати свідомого громадянина України, патріота своєї держави.

Ключові слова: національно-патріотичне, військово-патріотичне та громадянське виховання, дослідно-експериментальна робота, заклади загальної середньої освіти м. Дніпра, міська військово-патріотична спортивна гра «Прорив», міський проєкт історичних реконструкцій «Обірвані струни майбутнього нації», Всеукраїнська дитяча військово-патріотична гра «Сокіл» («Джура»), волонтерський рух.

Постановка проблеми. Як зазначають І. Бех і К. Чорна в «Програмі українського патріотичного виховання дітей та учнівської молоді» (2015), «виховання у молодого покоління почуття патріотизму, відданості справі зміцнення державності, активної громадянської позиції нині визнані проблемами загальнодержавного масштабу», «осо-

бливої значущості проблема патріотизму молодих громадян України набуває в умовах нестабільності суспільного життя, окупації Російською Федерацією Криму, збройних акцій проросійських терористів у східних регіонах нашої держави» [1].

У листі Міністерства освіти і науки України від 16.08.2019 № 1/9-523 «Про національ-

но-патріотичне виховання у закладах освіти у 2019/2020 навчальному році» зазначається, що «формування патріотизму в українському суспільстві залишається першочерговим як для держави, так і для системи освіти загалом» [2]. «Головне завдання закладів освіти – побудувати виховну діяльність так, щоб сама її організація, приклади авторитетних наставників-учителів, шкільне середовище виховували дітей у дусі патріотизму, глибокого розуміння історії свого народу, національної ідентичності, самобутності» [2].

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Серед наукових досліджень вагомими з цієї проблематики є праці великої когорти педагогів, психологів, соціологів (І. Батрун [3], І. Бега [4], А. Богуш, М. Боршевського, О. Вишневського, К. Журби, Н. Миськової, Т. Поніманської, Ю. Руденка, С. Рябова, О. Сухомлинської [5], М. Стельмаховича, Б. Ступарика, С. Тесленко [6], К. Чорної, Л. Шкретієнко та ін.), фахівців з українознавства (Ю. Беззуба, Т. Бойко, Т. Воропаєвої, О. Газізової, П. Гай-Нижника, Я. Калакури, П. Кононенка, В. Крисаченка, В. Піскун, А. Ціпка та ін.) [7], які розкривають соціальні, психолого-педагогічні, філософсько-світоглядні та українознавчі підходи, визначають стратегію національно-патріотичного виховання, його загальну спрямованість та значення для безпеки України.

У Програмі «Нова українська школа» у поступі до цінностей» (автори – І. Бех, Т. Алексеєнко, К. Журба, С. Кириленко, В. Кириченко, Л. Корецька, О. Остапенко, О. Пруцакова, Н. Харченко, І. Шкільна), підготовленій науковцями Інституту проблем виховання Національної академії педагогічних наук України та Державної наукової установи «Інститут модернізації змісту освіти» зазначено, що «сучасні діти перебувають у ситуації численних ризиків, спокус, негативних впливів (у тому числі і через маніпулятивні технології деструктивного змісту ЗМІ, Інтернет, різних видів рекламної продукції), дезорієнтації у вимогах і моделях поведінки, безцільового проведення позаурочного часу» [8]. Тому актуальним нині є підвищення уваги до виховного потенціалу освітнього середовища та допомога закладам освіти в організації виховного процесу на основі інтеграції виховних зусиль суспільства і громади задля виховання соціально значущих якостей особистості, її компетентності і готовності до вияву відповідальної громадянської позиції й патріотизму.

Мета статті полягає в розкритті результатів дослідно-експериментальної роботи з національно-патріотичного, військово-патріотичного та громадянського виховання дітей та учнівської молоді в закладах загальної середньої освіти міста Дніпра за 2015–2020 роки.

Виклад основного матеріалу. Відповідно до статистичних даних, наведених у інформаційно-аналітичному довіднику «Дослідно-

експериментальна робота всеукраїнського рівня у закладах освіти України» [9], станом на 1 лютого 2020 р. Державна наукова установа «Інститут модернізації змісту освіти» здійснює координацію та науково-методичний супровід 17 експериментів усеукраїнського рівня з національно-патріотичного, військово-патріотичного та громадянського виховання дітей і учнівської молоді, серед яких 11 реалізуються в місті Дніпро.

Прикметним є те, що Дніпропетровщина посідає друге місце (після Києва) в рейтингу найактивніших областей України, в яких здійснюються різноманітні експерименти всеукраїнського рівня в освітньому процесі (м. Київ – у 41 закладі освіти, Дніпропетровська обл. – у 35, Одеська – у 21, Київська обл. – у 16 і т.д.) [9, с. 64]. Тобто цей регіон є досить активним з підтримки і розвитку інноваційних процесів у освітній галузі, які безпосередньо пов'язані з оновленням змісту філософії сучасної української освіти та формуванням якісно іншої педагогічної практики.

З національно-патріотичного виховання експерименти всеукраїнського рівня очолюються різними науковцями. У цій статті розглядатимуться лише ті, в яких науковим керівником є І. Бех, дійсний член Національної академії педагогічних наук України, доктор психологічних наук, професор, директор Інституту проблем виховання Національної академії педагогічних наук України, а координаторами від Державної наукової установи «Інститут модернізації змісту освіти» – С. Бойко і Г. Самойленко.

Передісторія започаткування експериментів всеукраїнського рівня з національно-патріотичного виховання, які здійснюються в 2015–2020 роках у місті Дніпро, розпочалася ще у 2012 р. з виконання Програми національно-патріотичного виховання дітей та молоді м. Дніпра на 2012–2016 роки, затвердженої рішенням Дніпровської міської ради від 25 квітня 2012 р. № 7/23.

Управління освіти та науки Дніпровської міської ради на виконання цього рішення розробило науково-методичну тему «Виховання громадянина-патріота – пріоритетний напрям розвитку громадянського суспільства в Україні», на виконання якої передбачалась реалізація дослідно-експериментальної роботи на базі міста Дніпра із залученням відділів та закладів освіти.

Дослідно-експериментальна робота з виховання громадянина-патріота України зацікавила чимало закладів освіти м. Дніпра, кожний із яких вибрав певний сегмент для дослідження. Наприклад, «Створення умов для розвитку громадянської активності, високої мотивації до самовдосконалення як основи конкурентоспроможності громадянина України» (комунальний заклад освіти «Середня загальноосвітня школа № 97 ім. П. Шкідченка» Дніпровської міської

ради), «Система духовно-морального становлення підростаючої особистості у процесі реалізації Концепції національно-патріотичного виховання» (комунальний заклад освіти «Середня загальноосвітня школа № 29» Дніпровської міської ради) та ін.

Усім закладам загальної середньої освіти, які вибрали шлях експерименту, було надано статус експериментальних закладів освіти всеукраїнського рівня (на основі листа-клопотання Управління освіти та науки Дніпровської міської ради від 14.11.2014 за № 1/3889 та відповідних наказів Міністерства освіти і науки України про проведення експериментів усеукраїнського рівня в місті Дніпро).

Звертаючи увагу на те, що кількість експериментів усеукраїнського рівня з національно-патріотичного виховання дітей та учнівської молоді щороку змінюється (одні експерименти розпочинають свою діяльність, другі – завершують, треті – вже завершили, четверті – призупиняють, п'яті – подовжують), у цьому дослідженні акцентовано увагу на результатах тих експериментів, які завершують свою діяльність у 2020 році.

Таких експериментів у м. Дніпро натепер – 8 [9], серед яких:

«Виховання патріотизму як базової якості громадянина держави України» на базі комунального закладу освіти «Середня загальноосвітня школа № 21» Дніпровської міської ради (наказ МОН України від 06.03.2015 № 265);

«Розвиток в учнів загальноосвітніх навчальних закладів громадянської активності у становленні громадянина-патріота України» на базі комунального закладу освіти «Спеціалізована багатoproфільна школа № 23 з поглибленим вивченням англійської мови» Дніпровської міської ради (наказ МОН України від 06.03.2015 № 267);

«Формування громадянської компетентності учнів в умовах загальноосвітнього навчального закладу» на базі комунального закладу освіти «Середня загальноосвітня школа № 50» Дніпровської міської ради (наказ МОН України від 06.03.2015 № 263);

«Розвиток учнівського дитячого об'єднання як чинник становлення патріотично-громадянської активності особистості вихованця» на базі комунального закладу освіти «Навчально-виховний комплекс № 66 «Гімназія – початкова школа – дошкільний навчальний заклад» Дніпровської міської ради (наказ МОН України від 22.01.2015 № 39);

«Педагогічні умови виховання свідомого громадянина-патріота у загальноосвітньому навчальному закладі» на базі комунального закладу освіти «Навчально-виховний комплекс № 87 «школа I–III ступенів-дошкільний навчальний заклад (дитячий садок)» Дніпровської міської ради (наказ МОН України від 22.01.2015 № 36);

«Модель виховної системи навчального закладу у формуванні національно-патріотичної особистості гімназиста» на базі комунального закладу освіти «Навчально-виховний комплекс № 131» загальноосвітній навчальний заклад I ступеня – гімназія» Дніпровської міської ради (наказ МОН України від 22.01.2015 № 38);

«Виховний простір навчального закладу у становленні учня як громадянина-патріота» на базі комунального закладу освіти «Навчально-виховний комплекс № 139» загальноосвітній навчальний заклад-центр творчості «Дума» Дніпровської міської ради (наказ МОН України від 23.01.2015 № 43);

«Система виховання громадянина-патріота в умовах профільного навчального закладу військово-професійної спрямованості» на базі комунального закладу освіти «Лицей митно-податкової справи з посиленою військово-фізичною підготовкою при Університеті митної справи та фінансів» Дніпровської міської ради (наказ МОН України від 06.03.2015 № 268).

Науково-методичний супровід та координацію вказаних вище експериментів з виховання громадян-патріотів як пріоритетного напрямку розвитку громадянського суспільства в Україні здійснюють науковці, науково-педагогічні працівники та методисти різних установ, зокрема: науково-методичного центру управління освіти та науки Дніпровської міської ради, Комунального закладу вищої освіти «Дніпровська академія неперервної освіти» Дніпропетровської обласної ради, Державної наукової установи «Інститут модернізації змісту освіти» та Інституту проблем виховання НАПН України.

За результатами проведення 8 експериментів з'ясовано, що важливими для формування патріотично-громадянської активності особистості вихованця є:

- підготовка у закладах освіти комплексної програми з національно-патріотичного виховання та нормативно-методичного забезпечення її реалізації з метою виховання здорового молодого покоління, готового захищати національні інтереси та територіальну цілісність України;
- вироблення науково-теоретичних і методичних засад національно-патріотичного виховання дітей і молоді, розроблення посібників [10];
- розроблення Концепції та моделі виховної системи закладу освіти (патріотичної, військово-професійної, патріотично-громадянської спрямованості та ін.);
- вивчення потреб дітей і молоді, індивідуально-психологічних особливостей, рівня їх загальної освіти та життєвих компетентностей шляхом проведення соціологічних досліджень;
- співпраця з батьками учнів, громадськими організаціями, науковими установами та різними

інститутами, музеями та бібліотеками з метою популяризації національно-патріотичного виховання дітей та молоді (у закладах освіти м. Дніпро відбулось налагодження творчої співпраці з громадськими організаціями «Нова Доба», обласним дискусійним клубом «Дебати», КЗВО «Дніпровська академія неперервної освіти» Дніпропетровської обласної ради, благодійною організацією «Вчителі за демократію та партнерство», КЗО «Обласний еколого-натуралістичний центр дітей та учнівської молоді» Дніпропетровської обласної ради, Дніпропетровським національним історичним музеєм імені Дмитра Яворницького, який входить до п'ятірки найкращих музеїв України, та іншими установами);

- забезпечення участі дітей та молоді у діяльності учнівського самоврядування, яке є універсальною формою активності учнів, яку можна однаково вважати як засобом життя учнівського колективу, так і прикладом творчої самореалізації особистості вихованця (участь вихованців закладів освіти у роботі районної ради лідерів «Олімп», Соборної у місті Дніпрі ради, участь у Парламенті дітей міста, обласному дебатному клубі та ін.);

- організація співпраці учнівських рад з радою старійшин закладів освіти та ветеранами 39-ї гвардійської стрілецької дивізії, яка звільняла місто Дніпро від нацистських загарбників у 1943 році;

- організація системи позакласної та позашкільної роботи (робота спрямована на розвиток ціннісного ставлення до Батьківщини і передбачає діяльність у трьох напрямках: *національно-патріотичного виховання* (проведення заходів громадянсько-патріотичного, військово-патріотичного та духовно-морального спрямування), *захисту прав і інтересів учнів* (забезпечення проведення заходів із правової освіти, спрямованих на розвиток у дітей та молоді почуття власної гідності, усвідомлення своїх прав і місця у суспільстві) та *культурно-освітнього спрямування* (проведення освітньо-виховних, інформаційно-просвітницьких та культурологічних заходів). У результаті експериментів із загальноліцейного рівня на міський вийшли такі проекти, як: міська військово-патріотична спортивна гра «Прорив»; міський проєкт історичних реконструкцій «Обірвані струни майбутнього нації». На всеукраїнському рівні популярними є Всеукраїнська дитяча військово-патріотична гра «Сокіл» («Джура»); Всеукраїнська дитячо-юнацька еколого-патріотична гра «Паросток» (5–11 кл.), Всеукраїнська краєзнавча конференція учнівської молоді «Мій рідний край, моя земля очима сучасників» (8–11 кл.) та інші заходи.

Вагомими для формування патріотично-громадянської активності особистості вихованця також є:

- організація та проведення екскурсій (до музеїв міста Дніпра та України; шкільних Музеїв бойової слави);

- випуск шкільних газет («Велика перерва», «School number fifty» та ін.);

- участь у соціальних проєктах, спрямованих на виявлення активної громадянської позиції учнів;

- організація волонтерського руху як ефективного чинника формування ціннісного ставлення до себе як громадянина, патріота, гуманіста і демократа (шляхом проведення благодійних акцій («Подаруй прапор бійцю», «Хай янголи тебе оберігають» та ін., кошти від яких передаються пораненим та хворим захисникам України у Дніпропетровський військовий госпіталь, КЗ «Дніпропетровська обласна клінічна лікарня імені І. Мечникова», опікове відділення КНП «Міська клінічна лікарня № 2» Дніпровської міської ради та ін.);

- зустрічі з учасниками бойових дій, волонтерами, відвідування військовослужбовців, які отримали поранення та проходять реабілітацію;

- проведення курсів за вибором, факультативів («Ми—громадяни України», «Українознавство», «Права дитини», «Народознавство», «Сучасне франкознавство», «Основи підприємницької діяльності» та ін.); гуртків («Диво калинове», «Світ українського слова», «Сучасна українська література», «Допризовник», «Цунамі», «Десантура» (гуртки бойових мистецтв), «Запобігти, врятувати, допомогти!» (основи безпеки життєдіяльності) та ін.).

Результати моніторингового дослідження стану організації національно-патріотичного виховання свідчать про досягнення цілей, які були поставлені закладами освіти.

Оприлюднення результатів дослідно-експериментальної роботи здійснювалось на науково-практичних конференціях, наукових читаннях, педагогічних форумах, науково-методичних семінарах та круглих столах [11; 12] з урахуванням індикаторів ефективності національно-патріотичного виховання в системі освіти України, зазначених у Розділі 6 Концепції національно-патріотичного виховання в системі освіти України [13].

Висновки і пропозиції. На основі порівняльного аналізу результатів проведення експериментів з національно-патріотичного, військово-патріотичного і громадянського виховання в м. Дніпро було визначено співвідношення результатів з поставленою метою та завданнями експериментів; узагальнено основні теоретичні та практичні висновки; визначено ефективність розробленої системи становлення патріотично-громадянської активності особистості вихованця в умовах діяльності закладів загальної середньої освіти.

Варто відзначити, що системна й цілеспрямована робота з національно-патріотичного виховання об'єднала учнів, їхніх батьків, учителів, науково-педагогічних працівників, науковців, представників гро-

мади, волонтерів та інших фахівців. Експерименти допомогли, з одного боку, долучитися до історичного минулого через традиції, звичаї, військово-патріотичні конкурси і проекти, а з іншого – розвивати в учнях цінності патріотизму й відчуття відповідальності за майбутнє свого народу.

Список використаної літератури:

1. Бех І., Чорна К. Програма українського патріотичного виховання дітей та учнівської молоді / І. Бех, К. Чорна. *Гірська школа Українських Карпат*. 2015. № 12–13. С. 26–37.
2. Лист МОН України від 16.08.2019 № 1/9-523 «Про національно-патріотичне виховання у закладах освіти у 2019/2020 навчальному році». URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-nacionalno-patriotichne-vihovannya-u-zakladakh-osvity-u-20192020-navchalnomu-roci>.
3. Батрун І.В. Національно-патріотичне виховання: поняття й сутність. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2020. № 69. Т. 1. С. 8–13.
4. Бех І. Патріотизм: сучасні ознаки та орієнтири виховання. *Рідна школа*. 2015. № 1–2. С. 3–6.
5. Концепція громадянського виховання особистості в умовах розвитку української держави / О. Сухомлинська, М. Боршевський, К. Чорна, І. Тараненко, С. Рябов. *Дошкільне виховання*. 2003. № 2. С. 3–8.
6. Тесленко С. Сутність понятійного апарату національно-патріотичного виховання дітей. *Науковий вісник МНУ імені В.О. Сухомлинського. Педагогічні науки*. 2016. № 2 (53), травень. С. 186–190.
7. Бойко С. Українознавчі пріоритети освітнього процесу в контексті національно-патріотичного виховання молоді. *Україна й українство в етнокультурних процесах: концептуальні узагальнення* : колективна монографія. Київ: НДІУ, 2018. С. 246–253. URL: <http://ndiu.org.ua/images/book/ukraina-j-u.pdf>.
8. Програма «Нова українська школа» у поступі до цінностей». Київ, 2018. 40 с. URL: <https://ipv.org.ua/prohrama-nova-ukrainska-shkola/>.
9. Дослідно-експериментальна робота всеукраїнського рівня у закладах освіти України: інформаційно-аналітичний довідник / За заг. ред. Ю.І. Завалевського, С.В. Кириленко. Київ : редакційно-видавничий центр Київського Палацу дітей та юнацтва, 2020. 72 с.
10. Костиця Н.О., Костиця В.Ю. Святі покровителі України : навчальний посібник з предметів «Історія українського війська» та «Мистецтво». Дніпро, 2019. 40 с.
11. Виховання громадян-патріотів шляхом реалізації дослідно-експериментальної роботи у закладах освіти України. URL: <https://imzo.gov.ua/2020/04/23/vykhovannia-hromadian-patriotiv-shliakhom-realizatsii-doslidno-eksperymentalnoi-roboty-u-zakladakh-osvity-ukrainy/>.
12. Бойко С.М. Самойленко Г.Е. Роль експериментів всеукраїнського рівня в процесі виховання свідомого громадянина-патріота України. *Ольвійський форум – 2020 : стратегії країн Причорноморського регіону в геополітичному просторі* : XIV Міжнар. наук. конф. м. Миколаїв : програма та тези : II Міжнар. наук.-практ. конф. 4 червня 2020 р., «Залучення патріотично активної молоді до розвитку громадянського суспільства як чинник соціальної безпеки України» / Чорном. нац. ун-т ім. Петра Могили. Миколаїв : Вид-во ЧНУ ім. Петра Могили, 2020. С. 101–105.
13. Концепція національно-патріотичного виховання в системі освіти України : Додаток до наказу Міністерства освіти і науки України від 16.06.2015 № 641 (у редакції наказу Міністерства освіти і науки України від 29.07.2019 р. № 1038). URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/uploads/public/5d5/279/7ca/5d52797ca746c359374718.pdf>

Boiko S., Samoilenko G. Education of citizens-patriots of Ukraine in Dnepropetrovsk: results of experimental work in general secondary education institutions for 2015–2020

The article analyzes the effectiveness of research and experimental work at the national level on national-patriotic, military-patriotic and civic education of children and students in general secondary education of the Dnipro city, which is implemented from 2015 to 2020 under the scientific guidance of I. Bekh, director of the Institute of Education Problems of the National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine, a full member of the National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine, doctor of psychological sciences, professor and with the assistance of coordinators from the State Scientific Institution "Institute of education content modernization".

Attention is drawn to the fact that the Dnepropetrovsk region ranks second after Kyiv in the ranking of the most active regions of Ukraine, where various experiments of the all-Ukrainian level in the educational process are carried out.

It is revealed that in Ukraine as of February 1, 2020, the State Scientific Institution "Institute of education content modernization" coordinates 17 experiments of all-Ukrainian levels on national-patriotic, military-patriotic and civic education of children and students, including 11 implemented in the city of Dnipro.

The purpose of the experiments is to develop and experimentally test the effectiveness of the established system of national-patriotic, military-patriotic, and civic education of children and students in the conditions of general secondary education of Ukraine.

It was found that an important component of the system of national-patriotic, military-patriotic and civic education of children and students is the active interaction of all participants in the educational process – teaching staff, students, parents, community, district and city councils, departments) education and science of regional, Kyiv city state administrations, regional institutes of postgraduate education of teachers and other research institutions and institutes that allow to successfully implement the tasks and educate a conscious citizen of Ukraine, a patriot of his country.

Key words: *national-patriotic, military-patriotic and civic education, research and experimental work, general secondary education institutions of Dnipro, city military-patriotic sports game “Proryv” (“Breakthrough”), city project of historical reconstructions “Obirvani struny majbutnogo nazii” (“Torn strings of the future of the nation”), All-Ukrainian children’s military-patriotic game “Sokil”/“Dzhura” (“Falcon”/“Jura”), volunteer movement.*